

A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM
IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNYÁNAK

❧ JELENTÉSE ❧

A MÚZEUMOK ÉS KÖNYVTÁRAK ORSZÁGOS FŐFELÜGYELŐSÉGÉHEZ

A MÚZEUM 1913. ÉVI FEJLŐDÉSÉRŐL ÉS ÁLLAPOTÁRÓL.

A. Lovas F.

Méltóságos Főfelügyelőség!

A Székely Nemzeti Múzeum az 1913-ik évben is régi szellemében és szervezetében, de már új otthonában végezte kulturális és igazgatási munkáját s bár vezetőségét súlyos csapás érte, a gondozására elhívott szervek zajtalan, de folytonos és vállvetett munkássága által ismét jelentős lépést tett alapszabályaiban kitűzött céljainak megvalósítása felé.

*

Felügyelő-bizottságunk gyűlést nem tartott, de elnöke, báró Szentkereszt Béla, Háromszékvármegye főispánja több ízben részesítette értékes támogatásban muzeumunkat s mindenek felett hathatósan képviselte érdekeinket azokon a tanácskozásokon, melyeken a Méltóságos Főfelügyelőség nevében báró Szalay Imre h. országos főfelügyelő előbb augusztus 7—8-án, majd dr. Hüttl Dezső országos felügyelővel együttesen december 8-án muzeumunk összes szellemi és anyagi ügyeit beható vizsgálat alá vette, az új épületet a Méltóságos Főfelügyelőség nevében felülvizsgálta s szükségleteit megállapította. Szívesen vezette küldöttségünket augusztus 25-én Benedek Sándor vallás- és közoktatásügyi államtitkár elé, kitől Előpatakon a székely társaságok közgyűlésén történt megjelölése alkalmából főleg építéstudományunkban támogatást kértünk és végül meleg ajánlással terjesztette fel a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumba építéstudományi kérésünket.

Igazgató-választmányunk 4-szer, március 11-én, április 9-én, július 6-án és augusztus 7-én, elnöki bizottságunk pedig 7-szer, február 7-én, február 14-én, február 19-én, június 6-án, július 22-én, szeptember 20-án és szeptember 30-án tartott gyűlést.

Miként a Méltóságos Főfelügyelőségnek már annakidején jelentettük, július 5-én muzeumunk mindkét igazgatószervét súlyos csapás érte, mikor egész váratlanul, tetters férfiakra derekán vesztette el érdemes elnökét, Gödri Ferencet, Sepsiszentgyörgy város polgármesterét.

Gödri Ferenc 1893. június 14-ike óta rendes tagja s 1901. április 10. óta elnöke volt igazgató-választmányunknak s az 1893 óta lefolyt 20 esztendő alatt nemcsak igazán érezte, de mindig buzgón és lelkesen is végezte elnöki kötelességeit. Minél több és súlyosabb terhet rakott vállaira sok munkával és felelősséggel járó közhivatali állása és sok irányú társadalmi elfoglaltsága, annál nagyobb sóvárgással csüngött muzeumunk állandó otthonának felépítésén, melynek falai között komoly történetírói munkásságban óhajtotta leélni várvavárt otiuma éveit. Igazgató-választmányunk óhajtásainak és érdekeinek azért felettes hatóságainknál mindig kész tolmácsa volt s főleg polgármesteri állásának súlyát s személyes nemes tulajdonságai és tehetsége útján szerzett tekintélyét is örömezt érdekeink serpenyőjébe dobta, hogy történeti emlékeinknek és természeti kincseinknek végre egyesült erővel állandó otthont építhessünk.

Igazgató-választmányunk azért a nyomban halála után, július 6-án tartott gyűlésében elhatározta, hogy:

1. A muzeum érdekében kifejtett nagyértékű munkásságát és soha el nem évülő érdemeit jegyzőkönyvében megörökíti.

2. Gyászának jeléül a muzeum új épülete az első gyászlobogót kitűzi.

3. A muzeumot ért rendkívüli veszteségről a muzeum választmánya nevében gyászjelentést ad ki.

4. Az elhunyt özvegye és családja előtt az igazgató-választmány részvétét dr. Bene István igazgató-választmányi tag vezetése alatt testületileg kifejezi.

5. Ugyancsak testületileg vesz részt a folyó hó 8-án végbemenő temetésén.

6. Megbizza Csutak Vilmos muzeumórt, hogy az igazgató-választmány nevében koporsója felett bucsubeszédet mondjon.

7. Koszorúmegváltás címen a városi képviselet által megindított gyűjtés összegéhez a később meghatározandó célra teendő „Gödri Ferencz-alapítvány“-hoz 50 koronával járul.

8. A muzeum diszterme részére képét megfesteti.

9. A muzeumépület felavatása után, később meghatározandó időben, érdemeinek megörökítése s emlékének felújítása céljából emlékűnnepet rendez.

10. Közreműködik a városi képviselet által kiadandó „Emlékfüzet“ megírásában és szerkesztésében.

11. A halálesetről a Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségéhez távirati uton jelentést tesz és végül

12. mindezen határozatairól özvegyét és családját részvétiratban értesíti.

Korán megboldogult és július 8-án eltemetett elnökünk helyét csak az 1914-ik év folyamán fogjuk betölteni s azért az elnöki teendőket halála óta választmányunk tagjai érkezésük szerint felváltva végezték.

A Méltóságos Főfelügyelőség tagjai közül a etűnt évben 3-an látogattak meg muzeumunkat: báró Szalay Imre h. orsz. főfelügyelő, dr. Horváth Géza és dr. Hüttl Dezső orsz. felügyelők.

Dr. Horváth Géza szeptember 16-án a természetrajzi gyűjteményt vizsgálta meg s főleg az állattár berendezése és további fejlesztése tekintetében nyújtott szakszerű felvilágosításokat.

Báró Szalay Imre h. orsz. főfelügyelő augusztus 7. és 8-án az új muzeumot, annak minden gyűjteményét, s a folyamatban levő rendezési munkálatokat is megvizsgálta, s a mikor általában a muzeum minden szellemi és anyagi ügyéről beható tájékozást nyert, egyuttal a gyűjtemények gyarapítása, a muzeum minden irányu fejlesztése, valamint a még hátralevő építkezési munkák befejezése ügyében is több irányu jó utmutatást és nagyértékű tanácsot adott; december 8-án pedig, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium meghagyásából dr. Hüttl Dezső orsz. felügyelővel a kereskedelemügyi s vallás- és közoktatásügyi miniszterium által már jóváhagyott és visszaküldött felülvizsgálati iratok alapján vizsgálta meg újból az összes építkezési munkálatokat s általában az új muzeumi épületet, minthogy választmányunkat természetsszerűleg, de a Méltóságos Főfelügyelőség 1040—1913. sz. leiratából kitetszőleg is, az engedélyezett államsegélyeket illetőleg a Mál-

tóságos Főfelügyelőséggel szemben elszámolás kötelezettsége terheli.

E hivatalos látogatások a mily megtisztelő, ép oly nagyfontosságúak is voltak muzeumunkra, mert a vizsgálat folyamán tartott tanácskozmányokon egyrészt a még szükséges pótmunkálatokat, másrészt pedig beható és részletes számítások alapján még azt is megállapítottuk, hogy a muzeum építkezésének teljes befejezhető végett igazgató-választmányunk az 1914—15. évi állami költségvetésben készpénzben újabb 28.000 koronás építési államsegélyt kér a törvényhozástól, hogy ennek alapján végre a muzeum berendezhető, s a nagyközönség számára előreláthatóla az 1915. év tavaszán megnyitható legyen. E megállapodások értelmében összeállított s december hó 24-én 1339. sz. alatt Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett kérésünkben behatóan kifejtettük idevonatkozó nyomós indokainkat.

Vezető szerveink egyik legfőbb gondját tudniillik az 1913-ik év folyamán is az építési ügy képezte a nélkül, hogy — bár az év végéig — teljes befejezést nyerhetett volna.

Molnár István és társai vállalkozók 1912. évi december hó 31-én fejezték be a vállalatba vett építkezési munkálatokat, de végleg csak március 30-án kérhették az építkezés felülvizsgálatát, mert az építésvezetőség először beadott kiviteli műveletüket, mint a felülvizsgálatra alkalmatlant beható tanácskozás után részletes utasítások kíséretében február 30-án visszautasította.

Építőbizottságunk azért az épületet ideiglenesen is csak február 20-án vehette át, s igazgató-választmányunk csak április 5-én kérhette a Méltóságos Főfelügyelőség útján a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumot, hogy 62980—1911. sz. rendelete értelmében az építkezési munkálatok műszaki és számszaki felülvizsgálatását a kereskedelemügyi miniszterium útján végrehajtatni sziveskedjék.

A nagyméltóságú kereskedelemügyi miniszter ur május 20-án 31893. sz. rendeletével Raisz Ernő műszaki főtanácsost, brassói kerületi felügyelőt és Nagy János miniszteri számíttat bízta meg az építkezés felülvizsgálatával, kik az építésvezetőség és építőbizottság közreműködésével június 16 tól július 17-ig hajtották végre a műszaki és számszaki felülvizsgálatot.

A július 17-én felvett felülvizsgálati jegyzőkönyv kíséretében felküldött összes felülvizsgálati iratokat igazgató-választmányunk november 12-én az 1040 sz. alatt leirat kapcsán kapta vissza a Méltóságos Főfelügyelőségtől azzal az értesítéssel, hogy a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak november 7-én kelt 165.501. sz. rendelete szerint a Molnár István és társai által végzett építkezési munkálatok, — miként a kereskedelemügyi m. kir. miniszterium október 11-én 56628/I. sz. alatt a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz intézett átiratában közölte, — felülvizsgáltattak s a nevezett vállalkozók keresete 197,355 korona 83 fillérrel érvényesítettet.

Ugyancsak e leirat szerint a vállalkozók által a sepsiszentgyörgyi adóhivatalnál állítólag letett és 9600 korona névértékű értékpapirból álló biztosíték a felülvizsgálati jegyzőkönyvben feltüntetett egyes jótállási határidők letelte után megtartandó utófelülvizsgálatok kedvező eredménye esetén lesz a vállalkozóknak kiadható.

Igazgató-választmányunk a főépület felülvizsgálatának befejezése után a két muzeumi lakóház felülvizsgálatáról is gondoskodott s Vajna Lajos kir. műszaki tanácsost, a sepsiszentgyörgyi áll. építészeti hivatal főnökét kérte fel e munka végrehajtására.

A felülvizsgálat befejezésével, október 14-én felvett jegyzőkönyv és a vállalkozókkal történt végleszámlálás szerint a vállalkozóknak kifizetett 31.785 korona 66 fillér. A két lakóház összes építési költsége pedig a fővállalaton kívül végrehajtott munkák árával együtt 37.434 korona 03 fillér.

Építőbizottságunk az 1913-ik év folyamán a muzeumörök állandó vezetése és ellenőrzése mellett az épületek felülvizsgálatán kívül házilag elvégezte az udvarrendezés, földfeletti csatornázás, ut- és betonjárda készítés sok veszélyességgel és nehézséggel járó munkáját a jóminőségű deszkából készített álló-kerítéssel vette körül a muzeumtelket. E házilag végzett munkák útján az előméret-költségvetés és a beadott ajánlatok szerint összesen 16.400 korona megtakarítást értünk el s ugyanakkor biztosítottuk azt az eredményt, hogy a végrehajtott munkákat minden tételnél teljesen kifogástalan.

Kós Károly tervei szerint ezenkívül megépítettük az utcai kerítést, melynek közepén egy, a Kós tervei szerint készült kisebb léces-kapu, a főépület két oldalán a muzeumtelekre vezető két kocsitút végén pedig egy-egy néprajzi szempontból is nagyértékű galambbugos székely kapu teszi lehetővé a közlekedést.

Az utcai kerítés fedköveinek elhelyezése s ezzel e munka teljes befejezése, valamint a főépülethez tartozó park végleges rendezése és tervszerű befásítása az 1914-ik év feladata lesz.

E külső munkálatok alatt az őszi folyamán a felülvizsgáló bizottság véleménye s a Kós Károly műépítész tervei és súlyszámítása alapján alátámasztottuk a könyvraktárt tartó vasgerendázatot, a könyvraktárban beton- és vaslépcsőt készítettünk s a könyvraktár alatti alagsori helyiség bejárati ajtaját — szintén a Kós véleménye alapján áthelyeztettük.

E költséges pótmunkák végrehajtása elodázhatatlan volt, de legalább elértük azt, hogy most könyvraktárunkat bátran megterhelhetjük és nyugodtan használhatjuk.

Igazgató-választmányunk a muzeum világitási berendezésének végrehajtására s a szükséges világítótestek szállítására a Ganz-féle vilámosági részvénytársasággal még 1912. évi május 25-én szerződést kötött. Nevezett cég vállalt munkálatot 1912. végén és az 1913. év folyamán teljesen végrehajtotta s ennek következtében a szerződéses összeg kifizetése elodázhatlanná vált.

Szintén a fővállalaton kívül készítette el építőbizottságunk a Priszter György-féle szabadalmazott hygienikus szennyvisztisztító-berendezést, melynek megépítését a főépület átvétele mulhatlanul megkövetelte és végül a muzeum aszfaltozási munkálatát, melynek kivitelére a The Neuchatel Asphalte Company Limited budapesti igazgatósága legolcsóbb ajánlatot tett. Nevezett cég az 1912. szeptember 30-án megkötött szerződés értelmében a kiviteli munkához még ugyanez év őszén hozzáfogott s 1913. július havában az egészet végrehajtotta.

Gyűjteményeink elhelyezésében gyökeres változás történt. Muzeumunk

nyilvános olvasónak szánt helyiségébe irodai felszerelésünkkel mindjárt az év elején beköltöttünk s mivel igazgató-valasztmányunk az 1912. november 23-án tartott gyűlésének határozata értelmében rendszeresített szolgálai és díjnoki állást még az év végén betöltötte, az 1913-ik év elejétől kezdve már állandó otthonunkban végeztük adminisztratívus s általában muzeális működésünket. S mikor e működésünket végre saját házukba tettük át, mélyen érzett szives bucsut és meleg köszönetet mondtunk a református Székely Mikó-Kollégiumnak, mely gyűjteményeinknek 34 éven át önzetlenül szállást adott s a maga vagyoni és szellemi erejével megbízott tanárai útján évről-évre fokozatosan fejlesztette azokat mindaddig, míg e gyűjtemények kulturális és muzeális értéke annyira növekedett, hogy a Méltóságos Főfelügyelőség s a magyar törvényhozás a Székely Nemzeti Muzeum állandó otthonának felépítését elodázhatatlan nemzeti feladatnak jelentették ki.

Mihelyt a muzeumot Molnár István és társai vállalkozóktól 1913. február 20-án ideiglenesen átvettük, tüstént hozzákezdünk gyűjteményeink anyagának beköltöztetéséhez s régészeti, néprajzi és természetrajzi gyűjteményeinket még a tél és tavasz folyamán május 1-ig, képtárunk, könyvtárunk és levéltárunk anyagát pedig a nyár folyamán szeptember 1-ig teljesen átköltöztettük.

Eredeti terveink szerint már július 1-re reméltük utóbbi gyűjteményeink átköltöztetését is, mert a könyv- és levéltárunk berendezésére a Méltóságos Főfelügyelőség 326—1913. számú leirata alapján április 2-án a Márkus Lajos-féle budapesti céggel kötött szerződésünk június 15-re állapította meg a szállítási határidőt. Nevezett cég azonban számtalan és igen erélyes felszólításunk után is az anyagbeszerzésnél állítólag ismételtelen fellépett akadályok s a tavasz folyamán állítólag kiütött munkássztrájk miatt csak december 8-án fejezte be a szerelési munkálatot úgy, hogy könyvtárunk és levéltárunk végleges elhelyezése e miatt csak az 1914. évben történhetik meg.

Gyűjteményeink rendezési munkáját mindjárt a beköltözés után megkezdettük, s e munkánk előhaladásáról jelentésünk folyamán utóbb részletesen beszámolunk. Azért itt mindössze még annyit óhajtunk kifejezni, hogy e rendezési munkát nagy mértékben befolyásolja építési segélykérésünk gyors és kedvező elintézése, mert a míg a már is aggasztó pénzhiányt el nem tüntettük s a még tervbe vett s a megnyitás előtt mulhatlanul szükséges építési munkálatokat végre nem hajtottuk, alig lehetünk abban a helyzetben, hogy miként a könyvraktár felszerelésénél tettük, muzeumunk többi helyiségének berendezésére és felszerelésére is — a különben már jórészt kezünkben levő ajánlatok alapján végleges szerződéseket köthessünk.

Az 1913-ik év folyamán gyűjteményeink anyagát mindössze két nagyobb adomány gazdagította.

Immár néhai szentkatolnai Bálint Gábor kolozsvári egyetemi tanár, ki több ízben gyarapította már muzeumunkat értékes adománnyal, feleségével, szül. Spielmann Rózáliával 8 velencei butordarabot, két olajfestményt (egyik a dr. Bálint Gábor, másik a felesége mellképe) és két litográfiát adományozott azzal, hogy az adomány lehetőleg együtt helyeztessék el.

Özvegy Simonffi Samuné néhai férje Simonffi Samu baróti orvos hagyatékából muzeumunknak adományozta azokat a régészeti, néprajzi és természetrajzi tárgyakat, melyeket a háromszékmegyei és udvarhelymegyei Erdővidék területén több évtizedes orvosi pályája alatt nagy szorgalommal és nemzeti multunk iránt mélyen érzett kulturális érzéssel összegyűjtött s ezzel megmentett nemzeti közművelődésünknek.

Muzeumunk fentartásához és berendezéséhez a székelyföldi pénzügyintézetek és faiparvállalatok jelentékeny támogatással járultak.

Igazgató-választmányunk ugyanis 748 912. szám alatt 1912. évi december 28-án a székelyföldi pénzügyintézetektől a közművelődési és jótékony intézmények támogatására évenként kiosztani szokott jövedelemosztalékból fentartási segílyt kért. Most örömmel jelentjük, hogy kérésünkre a Háromszéki Takarékpénztár, az Agrár Takarékpénztár és a Kézdivásárhelyi Takarékpénztár 50—50 koronát, az Udvarhelymegyei Takarékpénztár pedig 25 koronát adományozott.

Ugyancsak igazgató-választmányunk 1913. márc. 15-én 304. sz. a. kelt s báró Szentkereszty Béla felügyelő-bizottsági elnök által meleg partolással elküldött átiratában a háromszéki és csikmegyei faiparvállalatoktól a muzeum belső berendezéséhez egy-egy vasuti kocsi butordeszkat s a muzeumtelek körülkerítéséhez egy-egy kocsi kerítésdeszkat és megfelelő számú hevederfákat kért.

Kérésünkre, melyben nemcsak muzeumunk nehéz anyagi helyzetére, de nagyfontosságú kulturális és hazafias hivatására s közelebből székely népünknek tervezett közigazdasági nevelésére is hivatkoztunk, gróf Mikeš Armin zabolai nagybirtokos Zernye-fürésztelepéről a kerítéshez szükséges 2 méteres deszkából egy fél vasuti kocsi-rakományt, melynek napi ára mintegy 500 korona lett volna, díjmentesen és egy fél vasuti kocsi butordeszkat beszerzési áron bocsátott a muzeum rendelkezésére; a Papolc—Barátosi Faipar Részvénytársaság nagyváradi igazgatója, Diósi Lajos pedig 100 koronát adományozott.

Végül itt említjük meg, hogy a Jókainyomda Részvénytársulat muzeumunk 1912. évi fejlődéséről és állapotáról készített jelentésünket díjtalanul nyomatta ki s ezzel szintén értékes anyagi támogatásban részesítette muzeumunkat.

A gyűjtemények gyarapodásáról

a következőket jelentjük: Az 1913. évben a gyarapodás a következő: 1. Könyvtárnál: 6354 drb. 2. Régiségtárnál: 2300 drb. 3. Néprajzi gyűjteménynél: 476 drb. 4. Képzőművészeti gyűjteménynél: — drb. 5. Természetrajzi gyűjteménynél: 261 drb, összesen 9391 drb.

A gyűjtemények törzsanyagának állománya az 1913. év végén: 1. Könyvtárnál: 67960 drb. 2. Régiségtárnál: 25.238 drb. 3. Néprajzi gyűjteménynél: 6089 drb. 4. Képzőművészeti gyűjteménynél: 489 drb. 5. Természetrajzi gyűjteménynél: 9777 drb. Összesen 109.553 drb.

Az 1912. évre kiutalt gyarapodási rendes államssegély, valamint a muzeum helyiségeinek bérére engedélyezett rendkívüli államssegély felhasználásáról beterjesztett 273—1913. számú elszámolásunkat a főfelügyelőség 343—1913. szám alatt jóváhagyólag tudomásul vette.

Az 1913. évre folyósítandó gyarapítási államsegélyekért 1-, 2-, 9-, 10-, 21—1913. számok alatt benyújtott kéréseinkben a felhasználásra vonatkozó tervezetünket is beterjesztettük. Ezek pótlásául tett 1253—1913. számú felterjesztésünk alapján felhasználási tervezetünk megerősítést nyert 1148—1913. szám alatt. Ennek megfelelően használtuk fel a rendelkezésre bocsátott segélyösszegeket.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a Főfelügyelőség ajánlatára 82478. szám alatti rendeletével az 1913. évre 2200 korona rendes gyarapodási segélyt utalt ki muzeumunk részére a következőképpen megjelölt célokra és összegekben: 1. Régiségtár szükségletekre 1000 K-t, 2. néprajzi gyűjtésre 400 K-t, 3. természetrajzi gyűjteményre 800 K-t.

A gyarapodási rendes államsegélyeken kívül a Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége 506—1912. számú intézkedésével muzeumunk részére még a következő rendkívüli segélyek megadását határozta el: 1. 235—1912. és 2—1913. számú felterjesztéseink alapján rendelkezésre álló központi javadalomból szikulikák és székely családi irományok gyűjtésére s könyvkötésre az 1913. és 1914. évre 1000—1000 koronát; 2. dr. Pósta Béla országos felügyelő előterjesztésére az éremtár kiegészítésére ugyancsak az 1913. és 1914. évre 1000—1000 koronát; 3. 691—1912. számú kérésünk és felterjesztésünk alapján az új berendezkedésnél és leltározásnál szükséges segéderek alkalmazására 1200 koronát; 4. 22—1913. számú kérésünk alapján az 1913. év első felében még szükségelt bérhelyiségek bérének fedezésére 750 korona rendkívüli segélyt bocsátott muzeumunk rendelkezésére; 5. dr. Semayer Vilibáld országos főfelügyelőhöz intézett 515—1913. számú írásbeli és báró Szalay Imre h. országos főfelügyelőhöz intézett szóbeli kérésünk alapján a Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége 797—1913. számú leiratával rendes néprajzi segélyünk pótlására még 400 korona rendkívüli segélyt utalt ki; 6. 690—1912. számú kérésünkre még az 1912. évben 1007. szám alatt utaltatott ki rendkívüli segély címen a muzeum gyűjteményeinek az új épületbe való átköltöztetésére 400 K, azonban ennek az összegnek felhasználása is az 1913. évben történt meg.

Ezek szerint muzeumunk az 1913. évben az állam részéről az előbbi részletezés szerint összesen 2200 K rendes és 4750 K rendkívüli segélyben részesült.

Itt kell megemlítenünk, hogy 670—1912. számú kérésünkre a Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége 1912. évi december 25-én tartott ülésében elhatározta, hogy „tekintettel a Székely Nemzeti Muzemnél az új épületbe való beköltözés folytán felforgó nyomós indokra“, az 1913. évre a 25.000 K-ás berendezési segélyt ismét muzeumunk részére hozza javaslatba. Ezen előterjesztés alapján dr. Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter 1913. évi július 30-án kelt 82478. számú rendeletével muzeumunk részére az új muzeum-épület megfelelő felszerelésére a 25.000 K rendkívüli államsegélyt kiutalta.

Az 1913. évi rendes és rendkívüli államsegély felhasználásáról készített részletes elszámolást, kivéve a 25.000 K berendezési ál-

1000 kor

Pósta Béla 400 kor 1913

lámsegélyt, melynek egészben való felhasználása még nem történt meg, s az államsegélyből szerzett tárgyakról készített részletes kimutatást és mellékleteit jelentésünkkel egyidejűleg 115—1914. szám alatt terjesztjük fel.

Az elszámolás főbb adatai a következők:

1. Könyvtárnál: rendelkezésre állott 1000 korona, felhasználtatott 1000 korona. 2. Régiségtárnál: rendelkezésre állott 1000 korona, felhasználtatott 1000 korona. 3. Néprajzi gyűjteménynél: rendelkezésre állott 400 + 400 korona, felhasználtatott 800 korona. 4. Természettajzi gyűjteménynél: rendelkezésre állott 800 korona, felhasználtatott 800 korona. 5. Az éremtár kiegészítésére rendelkezésre állott 1000 korona, felhasználtatott 954 korona 34 fillér. Megy át az 1914. évre 45 korona 66 fillér. 6. Múzeumi helyiségek bérosszegének fedezésére rendelkezésre állott 750 korona, felhasználtatott 595 korona 35 fillér. A megmaradt 156 korona 65 fillér összegnek az 1914. évben segéderők díjazására való felhasználása céljából előterjesztést tettünk. 7. Költözködésre rendelkezésre állott 400 korona, felhasználtatott 400 korona. 8. Segéderők díjazására rendelkezésre állott 1200 korona, felhasználtatott 1119 korona 13 fillér. Megy át az 1914. évre 80 korona 87 fillér.

I. Könyvtár és levéltár.

Könyvtárunk és levéltárunk gyarapítására az 1913-ik évre 1600 K rendes és könyvkötésre 1000 K rendkívüli államsegélyt kértünk. Előbbi kérésünket könyvtárunk és levéltárunk nyilvános jellegével, speciális székely hivatásával és mindkét szempontból kétségtelen hiányaival, az utóbbit pedig könyvtári anyagunk tetemes részének kötetlen s így még az új épületbe való beköltözés előtt vagy legalább annak rendjén okvetlenül bekötésre szoruló állapotával indokoltuk.

Kéréseinkre a Méltóságos Főfelügyelőség 506—1912. számú leiratában arról értesített, hogy a rendelkezésére álló központi javadalomból a szikulikák és székely családi irományok gyűjtésére s könyvkötésre az 1913-ik és 1914-ik évben 1000—1000 K rendkívüli segélyt adományoz.

Az 1913. április 28-án kézhez vett 1000 K-t ebben az értelemben használtuk fel s belőle 695·67 K-t könyvkötésre, 90 K-t báró Orbán Balázs „Székelyföld“ című művének megvásárlására, 85·46 K-t levéltári anyag beszerzésére és gyűjtésére, 129·54 K-t pedig már régóta járó folyóirataink előfizetési díja egy részének kifizetésére s egy pár mulhatlanul szükséges segédkönyv bevásárlására fordítottunk.

Csak jelentéktelen kis összeget fordíthattunk tehát könyvtárunk gyarapítására, de azért állami letét és ajándékozás útján könyvtári anyagunk az 1913-ik évben is jelentékenyen gyarapodott.

A Méltóságos Főfelügyelőség dr. Komlósi F. „Széchenyi István gróf élete“ című művét, Malonyai Dezső „A magyar nép művészete“ című mű IV-ik kötetét, dr. Roska Márton „Bevezetés az őskorba“ című füzetét, dr. Veress Endre „Erdélyi Tört. Értesítő“-je I. évfolyamának 1—2. számát és a Révay Nagy Lexikona I—IX. kötetét küldötte meg állami letét gyanánt muzeumnak.

Ajándékkal a következők gyarapították könyvtárunk anyagát:

Antalfi István Sepsiszentgyörgy (1 drb),
Antalfi Lajosné Sepsiszentgyörgy (1 drb),

Államnyomda Budapest (226 drb), Alsófehérmegyei tört. régészeti és természet-tudományi egyesület Gyulafehérvár (12 drb), Benkő József Dálnok (1 drb), Benkő Mór Sepsiszentgyörgy (1 drb), Budapesti református theol. akadémia Ráday-könyvtára (1 drb), Berczik Árpádné Budapest a Méltóságos Főfelügyelőség útján (5 drb), Burzenländer Sächsisches Museum (1 drb), Czeglédi István Sepsiszentgyörgy (1 drb), Csikvármegye szerkesztősége (1 drb), özv. Csutak Jánosné Kommandó (2 drb), E.M.K. E. Kolozsvár (4 drb), Erdélyi Múzeum Egyesület Kolozsvár (1 drb), Erdélyi Lajos Budapest (1 drb), Független Székelység (1 drb), Genealogiai füzetek szerkesztősége Kolozsvár (1 drb), Gödri Ferenc Sepsiszentgyörgy (1 drb), Gödri Sándor Nagyszeben (65 drb), Gyárfás Tihamér Brassó (1 drb), Györke Sándor Sepsiszentgyörgy (1 drb), Harmath Domokos Torda (1 drb), Jókai-nyomda Sepsiszentgyörgy (18 drb), Józsa Sándor Illyefalva (5 drb), József Mihály Kilyén (1 drb), Jurkovich Emil Besztercebánya (1 drb), Kelemen Lajos Sepsiszentgyörgy (1 drb), Képviseelőház kiadóhivatala Budapest (8 drb), Kézdivásárhelyi állami polgári fiúiskola igazgatósága (1 drb), Kis Sándor Léczfalva (1 drb), dr. Király Aladár Sepsiszentgyörgy (1 drb), Kolumbán Ferenc Hidvég (3 drb), Központi statisztikai hivatal (1 drb), dr. László Ferenc Sepsiszentgyörgy (1 drb), özvegy Málik Józsefné Sepsiszentgyörgy (5 drb), Máthé Dénes Sepsiszentgyörgy (1 drb), Miske Lajos Sepsiszentgyörgy (1 drb), Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége Budapest (17 drb), Nagyvárad város nyilvános könyvtára (1 drb), Nagy György dr. (1 drb), Niemandz Vilmos Brassó (1 drb), Orosz Endre Apahida (1 drb), Pálmay József Marosvásárhely (2 drb), Petres Sándor Ditró (1 drb), Pótsa János Sepsiszentgyörgy (2 drb), Roediger Lajos Kovászna (14 drb), Rákosi József Sepsiszentgyörgy (26 drb), Sándor Imre Kolozsvár (1 drb), pákói Sándor József (1 drb), Serester Dániel Sepsiszentgyörgy (15 drb), Simon Ferenc Hosszufalu (1 drb), Svéda József Sepsiszentgyörgy (3 drb), Szabó György Zetelaka (12 drb), dr. Szász Izsákné Sepsiszentgyörgy (1 drb), Szentgyörgyi Dénes Marosvásárhely (2 drb), Székelyföldi Kirendeltség vezetősége Marosvásárhely (2 drb), Technológiai iparmúzeum Budapest (1 drb), Téglás Gábor Budapest (8 drb), Vargha András Bita (47 drb), Vallás- és közoktatásügyi minisztérium Budapest (4 drb), Városi tanács Sepsiszentgyörgy (1 drb), Vitályos Ferenc Sepsiszentgyörgy (9 drb), Zágóni Dezső Sepsiszentgyörgy (1 drb), Zayzon Ferencz Sepsiszentgyörgy (10 drb).

Levéltárunk gyarapodása a könyvtárénál még jelentékenyebb volt.

Vásár útján szereztük meg szotyori id. Batorsziv Nagy Ferencnek, a volt székely határőrző huszárezred kapitányának I. Ferenc királytól 1833. július 11-én kapott címeres nemeslevelét, mely azoknak a vitézi érdemeknek volt jutalma, melyeket 1791-től 40 éven át főleg a nagy francia-forradalomban az 1796., 1799., 1805. és 1813. évi hadjáratban vitéz székely katonái élén magának és székely fájának dicsőségére szerzett.

E nemeslevéllel együtt megvásároltuk úgy az ő, mint hasonló nevű, szintén huszárkapitány fiának, a református Székely Mikó-Kollégium érdemes alapítójának, valamint ifj. Nagy F. feleségének, csikszentkirályi Ferenczi Rozáliának hátramaradt családi iratait is. A XVII—XIX. századból származó iratok (396 drb) nemcsak a Nagy- és Ferenczi-, de a csikszentkirályi Bors- és más rokoncsaládok életéhez s így székelységünk történetéhez is értékes adatokat nyújtanak.

Gyűjtés és ajándék útján jutottunk a következő családi oklevelekhez:

B a r t h a László dálnoki földbirtokos, ki családjának fejedelemskori okiratait már korábban muzeumunknak adományozta, most a XVIII—XIX. századból származó 280 darabbal gazdagította levéltárunkat.

B i r ó Mózes zetalaki birtokos (Udvarhelyvármegye) a XVIII—XIX. századból származó 8 drb oklevelet, illyefalvi D ó s a Eliz az 1815—1852. évekből az illyefalvi D ó s a c s a l á d levelesládájából 24 drbot, G ö d r i Sándor nagyszebeni táblabíró, ki már ismételtelen felkereste adományaival muzeumunkat, 12 drb oklevelet és 4 drb kéziratot, K e l e m e n Lajos vármegyei főügyész Oroszfalu községnek nagyajtai Cserey Zsigmond ellen zálog iránt folytatott perében 1829. április 13-án kelt s az egész terjedelmes zálogpert leíró ítélőmesteri kiadványt, ifj. Kelemen Lajos városi kiadó a besenyői Babos-, a kökösi Kökössy- s főleg a bölcei Budai-család levelesládájából a XVII—XIX. századból 808 drb oklevelet és periratot, K i s s Dénes sepsiszentkirályi birtokos családja leveleiből az 1672—1822. évekből 67 darabot, K ö n t z e i Antónia kézdiszentléleki lakos a karatnai Köntzei-család leveleiből a XVII—XIX. századból 745 drbot és K ö n t z e i Benedek árvaszéki elnök ugyancsak a karatnai Köntzei-család levelesládájából a XVII—XIX. századból 2566 drbot, L á z á r András dálnoki földbirtokos családjának a XVI—XIX. századból származó 284 drb oklevelét, P o t s a János nyugalmazott t. b vármegyei főjegyző a hatolykai Potsa-család még a muzeumnak át nem engedett leveleiből a XVIII—XIX. századból 293 drbot és S z a b ó György zetalaki (Udvarhelyvármegye) birtokos családi irataiból a XVIII—XIX. századból 58 drbot, dr. S z t r i p s z k y Hador, a M. N. Muzeum néprajzi osztályának tisztviselője, az uzoni Pünkösti-család XVII—XVIII. századbeli leveleiből és peres iraraiból 50 drbot, V a r g a András bitai földbirtokos a léczfalvi Gyárfás-család leveleiből 3 drbot adományozott muzeumunknak.

Mindez az okleveles anyag természetesen első sorban az ajándékozó és rokoncsaládok történetére vonatkozik, de kisebb részében köztörténeti fontossággal is bír s történeti értékét még növeli az a körülmény, hogy egyrészt aránylag vajmi csekély az az okleveles anyag, a mi székely nemzetünk küzdelmes multjából közlevéltárainkban napjainkig fenmaradt, másrészt pedig kétségtelen, hogy néha a tudatlanság, máskor a kellő értékelés hiánya miatt épen ilyenemű emlékeink pusztulnak a legrohamosabban.

A könyvtár és levéltár számszerű gyarapodása e szerint az 1913-ik évben a következő volt: a) Könyv: 645 drb. b) Hirlap: 51 drb. c) Apró nyomtatvány: 55 drb. d) Térkép: 4 drb. e) Kézirat: 6 drb. f) Oklevél és egyéb irat: 5593 drb. Összesen **6354** drb. Ebből vásár

utján szereztetett 581 drb. Állami letét 13 drb. Ajándék 5760 drb.

II. **Régiségtarunk** gyarapodása a már évekkel ezelőtt megállapított keretek közt mozgott. Tovább folytattuk az erősdi Tyiszkehegyi őstelep rendszeres feltárását, valamint a gidófalvi határban fekvő bedeházi malom melletti őstelep ásatásait is. Új területen kezdtünk meg felderítő ásatásokat a kézdiszentléleki Urakszerelábján nevű határrészen.

Az erősdi ásatások dr. László Ferenc muzeumőr vezetése alatt Horváth István tanárjelölt közreműködésével augusztus 10-től szeptember 4-ig tartottak A Magyar Nemzeti Múzeum régiségtára igazgatóságának felhívására azok mellett a feltételek mellett, melyek alapján az 1912-ik évben az Erdélyi Nemzeti Múzeum régiségtára részére végeztünk ásatásokat, augusztus 16-tól kezdve az ásatások a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtára részére végeztek.

Az ásatás első feladata az L_2 és L_3 számú lakóház közti hulladékrétegek lefejtésének befejezésén kívül, az előbbi években feltárt terület K-i végében az L_4 -el jelölt tábla rétegeinek feltárása volt. Ez a terület összesen 104 \square m. területet foglal el s annak összes rétegeit az őstalaj szintjéig lefejtettük. Ilyen módon a kultúra-rétegek fejlődésének egész menete ezen az anyagon is tanulmányozható.

Az ingatlan emlékek közül az ásatás legfőbb eredménye a rétegek településének az eddig követett módszer szerint való felderítésén kívül, a középső terramáré-rétegben többször megújított két tűzhely (T_{46} — és T_{47}) felvétele, az alsó szuvatrétegben a lakóház szuvatromjai alatt a cölöpüregek helyének, a szuvatréteg vízszintes kiterjedésének, a tapasztott és kiégett padlófelületek pontos felvételével az L_4 jegyű lakóház alaprajzának és berendezésének megállapítása volt. Alakja ugyanint az eddigieké (L_2 L_3 és L_1) téglalap, melynek hossza 7 m. szélessége 5 m. A felső tagozatában talált tűzhely (T_{48}) négy-szer volt megújítva. A padlón fekvő összenyomott edényeken, a lezuhanás alkalmával összetört kiégett párkányrészekon és más apróbb tárgyakon kívül a ház berendezéséhez és felszereléséhez tartozott még a ház padlójához hozzátapasztott eléggé ép állapotban, megmaradt két ülőke (T_{51} T_{52}) agyagból építve, továbbá egy szintén kiégett újabb agyagdiszitmény (T_{49}), melynek hovátartozása és rendeltetése tekintetében még nem vagyunk eléggé tájékozódva.

Az L_3 — és L_4 közti területen, épen a két ház összeszögelő D-i sarkánál az őstalajba 185 cm.-re bemélyedő és alsó tagozatában harang-alaku, 1.5 cm. átmérőjű üreget (H_{19}) ástunk ki, melynek szerkezete alapján megtudtuk állapítani, hogy eredetileg élelmiszerek eltartására szolgáló földalatti verem lehetett.

Az ásatás második feladata a — 2 és — 3 közötti területen É-D-i irányban a telep egész szélességében egy 41 m. hosszú és 1 m. széles k u t a t ó á r o k feltárása volt. A rétegek lefejtése után kitért, hogy a telepnek ezen a részén a kultúrárétegek É-ről D felé haladva fokozatosan elvékonyodnak, s a XX. vonalában már 1.5 m. és innen kezdve, tovább szintén fokozatosan vékonyodva, már csak 1 m. vastagok. A rétegek közül az őstalaj feletti konyhahulladékréteg a telep eddig feltárt területén az alsó terra-

máre-rétegnek, a 22 m. hosszúságban összefüggő egyetlen szuvatréteg az alsó szuvatrétegnek a felette fekvő konyhahulladékréteg a középső terramáre-rétegnek felel meg. Így tehát a telep ezen területén fekvő kultura-rétegek a település első felében alakultak ki. Itt is ismétlődnek azok az 1—1.5 m. átmérőjű, az őstalajba legtöbbször csak 1 m.-re bemélyedő üregek, melyek — úgy látszik — a telep egész területére nézve jellemzők. A kutató árok területén összesen 7 ilyen üreg volt (H_{12} — H_{18}). A rétegek hullámos hajlásának megmagyarázásához érdekes adatul szolgál az a körülmény, hogy a szuvatrétegnek az üregek feletti része mindenütt aláhajlik, sőt egyik esetben (H_{13}) a különben összefüggő szuvat-rétegnek mintegy 0.5 m. átmérőjű darabja csaknem az üreg fenekéig hullott alá.

Még az 1912-ik évi ásatások alkalmával megállapítottuk, hogy a telepet az É-i oldalon, a Tyszk-árok felől a település legelső idejében kettős s á n c g y ü r ü vette körül. Az idei ásatás rendjén a feltárt terület egész hosszában a kettős elsáncolást több helyen konstatáltuk. Megállapítottuk azt is, hogy a sáncgyűrűk feltöltéséhez szükséges agyagot a telep ősi talaja felületének elegendéséből nyerték, valamint azt is, hogy az alsó szuvatréteg lakója, a mikor (lakóháza megépítése előtt közvetlenül) a telepen felhalmozott szemétdombokat elegendette, a sáncgyűrűk árkait a szemétdombok anyagával betöltötte. A sáncgyűrűk töltésén kívül a telep védelmére függőleges helyzetű cölöpsorok és a cölöpökhöz erősített vízszintes gerendák, továbbá vesszőből készített kertágfonás is szolgált. A cölöpüregek egymással párhuzamosan némely helyen 3, máshelyen 4 sorban haladnak. Az 1907. évi ásatások alkalmával a sáncgyűrűn belül, az őstalaj felületén limonitos átalakulások utján konstatált hosszanti gerendákat és ágfonásokat ezeknek a fából készült erődítményeknek a tartozékaiul kell tekintenünk.

Az ásatás folyamán előkerült tárgyakat a település rétegeinek sorrendjében leltároztuk. A Magyar Nemzeti Múzeum részére végzett ásatások leltári anyaga 1415 drb; múzeumunk részére pedig 958 drb kebelezetett be. Ez utóbbiak közül: I. a felső humuszrétegből való 79 drb, II. az alsó humuszrétegből 96 drb, III. a felső terramáréból — drb, IV. a felső szuvatrétegből 30 drb, V. a középső terramáréből 79 drb, VI. az alsó szuvatrétegből 30 drb, VII. az alsó terramáréből 513 drb. Tárgycsoportok szerint az 1913-ik évi ásatásokból múzeumunkban elhelyezett tárgyak közt van: pattintgatott kőeszköz: 46 drb, csiszolt kőeszköz: 9; egyéb kőtárgy: 3; csonteszköz: 19; állati csont: 91; agancsból készült tárgy: 7; ép agyagedény: 26; összerakható agyagedény: 16; jellemző edénytöredék, melyről az edény alakja felismerhető: 37; jellemző edénytöredék: 254; agyagkanál vagy töredék: 57; agyagidolum, emberalak: 6; agyagidolum, állatalak: 13; egyéb agyagtárgy: 11; szuvatrög: 11; egyéb tárgy: 2; fénykép: 50; összesen 958 drb.

A talált tárgyak között a bemélyített és festett szalagdiszes edényeken kívül mint új formák és típusok külön is említést érdemelnek: a kettős szádu és kettős öblű cserépedények töredékei; a rövidnyelű festett kanalak egy új formája; egy agyagbélyegző, melynek alsó lapja bemélyedő spirális meánder szalaggal

van diszítve; a tyiszkhegyi telepen most először talált férfiidolum; egyik átlukasztott agyag-nehezéknek kopott felülete hálósulyul való használatát biztosan igazolja; a felső szuvarrétegben és az alsó-terramáreban bolygatatlan rétegekben egy-egy átfurt kőbalta; emlős csigolyából készült, koptatott felületű edénysimitók; egy háromszög alakú kettős szakállu csont nyílhegy; egy átlukasztott végű, 20 cm. hosszú, lapos csonttü; egy egyszakás dárda-szigony csontból, felső részén átfurt lyukkal; s végül egy alól-felül peremmel nyíló csonkakup felületű és bemélyített körökkel diszített 13·5 cm. átm. bromzlemez 2 drb-ja.

Szakembereink közül az erődsi ásatás ideje alatt a telepet és az ásatási munkát megtekintették Bodrogi János nagyenyedi főgimn. tanár, dr. Kovács István osztályarchaeologus, Csutak Vilmos muzeumőr, dr. Darkó Jenő debreceni főiskolai tanár, dr. Herrmann Antal egyetemi magántanár és dr. Márton Lajos a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának h. igazgatója. Ugyanő három napon át az ásatás vezetésében is résztvett. Az ásatási munkálatokat néhány napon át tanulmányozta Ferenczi Sándor kolozsvári egyetemi gyakornok is.

Az erődsi ásatások ideje alatt egyik szabad napon a szomszédos Árapatak-község területén, az Árapatakról Erősdre vezető ut balfelén, a Retkespatak torkolatával szemben fekvő Hegykaréj, vagy másnéven Csulakkaréj nevű magaslaton egy praemykenaei jellegű, újabb őstelep nyomaira akadtunk. Ugyancsak ennek a kulturakörnek emlékeit rejtik magukban Dálnok-község területén a Dálnok-pataka és a Kanta-pataka összefolyásánál fekvő Tanorok nevű magaslat őstelepeinek rétegei is. Ez utóbbi telepre geológiai kutatás közben találtunk rá. Mindkét helyről néhány jellemző tárgy jutott muzeumunk birtokába.

A m. kir. Államvasutak brassói osztálymérnöksége a Sepsiszentgyörgy és Gidófalva közötti vasuti vonal K-i oldalán a bedeházi malom melletti őstelepen a múlt év őszén megkezdett földmunkát az 1913. év tavaszán tovább folytatta s így dr. László Ferenc és Csutak Vilmos muzeumöröknek ismét alkalmuk nyílt arra, hogy a földmunkálatok rendjén előkerülő földalatti üregek és egyéb emlékek leletkörülményeinek pontos megállapítása céljából ásatásokat és felvételeket végez-hessenek. Ebben az évben összesen 9 napon át végeztek itt ásatásokat. Földmértek és le-rajzoltak összesen 16 földalatti, csonkakup alakú üreget. Az ingó emlékek legnagyobb része most is ezen üregekből került elő. A leltározott emlékek közt van kőeszköz: 2; állati csont: 35; ép vagy összerakható agyagedény: 8; jellemző edénytöredék: 141; szuvarrög: 10; vörösréz tárgy: 1; vastárgy 2; egyéb tárgy: 4; összesen 203 drb.

Az idej ásatásokból is került elő szabadkézzel készített néhány jellemző edény. Ezek technikájának és diszítésének segítségével az őstelep régebbi kulturáját a romániai Buzou város melletti Sarta-Monteoru lelőhelyről irodalmilag is feldolgozott tárgyak analogiája alapján a Háromszéken és Székelyföldön nagy kiterjedésű u. n. kőbronzkori kulturával megegyezőnek állapítottuk meg. Több körülmény arra mutat, hogy ehez a kulturához tartoznak a földalatti üregek is. A felső rétegek

átforgatott volta miatt ennek biztos eldöntése a későbbi ásatások feladata lesz.

A római kultúra utáni provinciális kulturát jellemző hullámvonalasan bemélyített diszítési, korongon készült edények fenekén található bélyegjegyek közül megint került elő egy néhány jellemző darab. Kortörténeti szempontból kiválóan fontos még a telep egyik putri üregében és a humuszban talált 2 drb vas-sarkantyú. Közülük az egyik csaknem egészen ép. Ennek meggörbült sarokvasa, laposra kovácsolt, négyzet alakú tányérból kinőtt és rézsut fölfelállító négyszögű tüskéje egészen a XI—XII-ik századig viszik fel a lakótelep legutolsó településének idejét.

Ugyancsak a háromszéki kőbronzkori kultúrára nézve nyujtanak utbaigazításokat a dr. László Ferenc által július 18—21-ig Kézdiszentléleken az Urakszerelábja nevű határrészen végzett ásatások eredményei. Ez a telep a Kézdivásárhely—Kézdiszentlélek közti vasuti vonal jobb és bal oldalán fekszik, s a kutatások a 829 és 831 sz. vasuti szelvénytől É-ra eső területen folytak. A bemélyített szalagokkal és körökkel, kiemelkedő párkányokkal diszített edénytöredékeken kívül legfőképpen az ásatás alkalmával ezen keramikus anyaggal együtt talált spirális arany csüngőnek van kiváló fontossága. Alakja szividomra emlékeztet, szárainak átmetszete három élű, egymás mellé hajló végei csolnakszerűen ki vannak vájva. Tipusa a hazai leletek közül az állítólag Gyulafehérvárról származó spirális csüngő típusával egyezik. A szintén Kézdiszentlélek község területén a Tánospád nevű határrészen Csutak Vilmos múzeumőr és dr. Kovács István osztályarchaeologus által végzett ásatások eredményéről jövő évi jelentésünkben emlékezünk meg, miután az ásatás költségei is az 1914. évi államsegély terhére fognak elszámoltatni.

Ásatásaink sikerét többirányú szives támogatással nagymértékben előmozdították Erdőn Csulak Zsigmond ref. lelkész és Sándor Mihály áll. tanító, Kézdiszentléleken Baló Ödön kir. törvényszéki bíró, Szabó Sándor elemi isk. igazgató és a községi előljáróság vezetői; a bedeházi malom melletti őstelepen végzett ásatások alkalmával az államvasutak tisztviselői és altisztika kara volt segítségünkre.

A málnásfürdői fővenyestetői őstelepen a nyári esőzések alkalmával beomlott földtömegek átkutatása rendjén nem csupán a praemykenaei jellegű kultúrára, hanem az ezt követő kőbronzkori kultúrára nézve is fontossággal bírót néhány tárgyat gyűjtöttünk össze. Ezek közt a megszaggatott vesszőcskével kitöltött szalagdiszes cserépedények töredékein kívül összehasonlító vizsgálati szempontból említést érdemelnek azok a vastagfalú edénytöredékek is, melyeknek szádát benyomkodott háromszögekből alkotott szalagok diszítik.

Simonffy Samu baróti orvos hagyatékából özvegye muzeumunkban helyezte el a néhai férje által gyűjtött régiségeket. Ezeknek legnagyobb része őskori gyűjteményünköz tartozik. Értéküket növeli az a körülmény, hogy az összegyűjtött anyag Háromszék- és Udvarhelymegyének arról a területéről való, a honnan muzeumunk fejlődésének első szakában, épen Simonffy orvos gyűjtése következtében, csak kevés tárgy jutott muzeumunk birtokába. E tárgyak közé tartozik: 7 drb kőbalta, Kisbacon, Ma-

vasutimellett Órósi Telep

Órósi Telep

gyarhermány, Vargyas, Száldobos, Oklánd és Homoródalmás községekből; az ágostonfalvi vasút építésénél földmunka közben 1872-ben talált tárgyak közül 2 drb fülestokos bronzbalta, 1 drb tokos véső bronzból, 1 drb karperec, 1 drb poncoló véső, 2 drb orsónehezék és 2 drb agyagnehezék; 1 drb bronz-buzogányfej Felső-rákosról; 1 drb ivelt élű peremes bronzbalta és agyagból készült különböző tárgyak.

Őskori gyűjteményünk ezeken kívül gyűjtés, ajándék vagy vásár útján még a következő lelőhelyekről gyarapodott: Málnásfürdő, kőbánya: 1 drb kampós végű bronzsarló (András János ajándéka); Réty, Törökréjte és Márton Lajos tagja: edénytöredékek és más agyagtárgyak (Jákó József és Nemes Herman ajándéka, részben vásár); Kilyén: 2 drb örlőkő (vásár); Fotos: 2 drb kőbalta (vásár); Hidvég: Örlőkő (vásár); Kézdiszentlélek: orsógomb agyagból (Pál Péter községi jegyző ajándéka); Kálnok: füles-tokos bronzbalta (Szász József ajándéka); Barót: edénytöredékek (gyűjtés); Zabolai: 1 drb bronztör (Butyka János ajándéka); Árapatak: Fásbércoldal: edénytöredékek (gyűjtés); Árapatak, Vizes-Retkespatak, Füzesvár: ékalaku kőbalta (gyűjtés); Sepsiszentgyörgy, malom feletti homokbánya: edénytöredékek, örlőkő stb. (gyűjtés); Sepsiszentgyörgy, városi homokbánya: edénytöredékek (gyűjtés); Bita, vasuti átvágás: edénytöredékek (gyűjtés); Erősd, Alsó-Vecser alja: öntőforma és edénytöredékek (gyűjtés); Zetelaka: kőbalta és cserépedénytöredékek (gyűjtés).

Vásár, gyűjtés és ajándékozás útján középkor- és ujkor- emlékekkel is gyarapodott régiségtárunk. Vásár útján szereztük meg özvegy Salamon Antalnétól Rétyről egy a XVII. század végéről vagy a XVIII. század elejéről származó festett toiletté-asztalt, melynek felső fiókos részét kariatidákat helyettesítő két szirén hordja. A gyűjtés és ajándékozás útján beérkezett fontosabb emlékek a következők: Gazda Gábor bodzai jegyző, ki régi jó barátja muzeumunknak, az idén Halmágyi Gábor brassói kulturmérnök szives felhívására Szentiványi Béla vármegyei hivatalnok útján fegyvergyűjteményünket egy XIV—XV. századbéli jó fentartású vaskarddal gazdagította, melyet Magyarszabodza területén a Kiscsemernek nevű erdő részben találtak. Szigyártó Imre kovásznai adótiszt egy értékes középkori bronzgyűrűt; a szörcei református egyházköztség tanácsa Péter Károly református lelkész, orbai egyházmegyei esperes szives közbenjárásával a szörcei református egyház 1622-ben Neidel Pál mester által öntött harangját; a lisznyói református egyház tanácsa Farkas István református lelkész szives felhívása alapján a lisznyói református templom renoválása alkalmával kicserélt 10 drb részben tölgy-, részben fenyőfaramás, önkeretes üvegezésű, feliratos és 1768-ból és 1780-ból származó régi ablakot, Pap Lehel sepsiszentgyörgyi vállalkozó ugyancsak a lisznyói református templom mennyezetéből kikerült 1 drb téglabordát, mely a zabolai református templomból gyűjtés útján muzeumunk birtokába jutott másik téglabordával együtt góthikus építészetünk igen értékes emléke; a hidvégi református egyház Kolumbán Ferenc református lelkész szives közbenjárásával az egyház régi temetőjéből ki-

került 3 drb régi sirkövet, melyek közül egyik hidvégi N e m e s Tamásnak, Háromszékvármegye Apafi-korabeli híres főkapitányának s a hidvégi református egyház főgondnokának és nagy alapítójának, a másik a hidvégi Nemescsalád valamelyik, még ismeretlen tagjának, a harmadik pedig Bitai László hidvégi református lelkésznek (1820—1824.) emlékét hirdeti; N á g ó és G y e r k ó alsórákosi építési vállalkozók Sebesi Mór bányafelügyelő közvetítésével az alsórákosi páncélos malom andezitből faragott feliratos és cimeres kőtábláját, mely szerint a malmot gróf Bethlen Ádám és gróf Gyulai Kata 1797-ben építették; L o s o n c z y Dezső gazdasági tanár egy értékes kardot, melyet őse, fái F á y Ferenc hozott haza vitézi emlékül a diadalmas francia-háborúból Franciaországból; K o v á c s Pál sepsiszentgyörgyi földbirtokos egy régi vasalt ládát és a XIX. század első feléből származó üveges szekrényt adományozott régiségárunknak; míg kegyeleti tárgyait gyűjtéményét özvegy C s u t a k Jánosné, született S z i l á g y i Klára Kommandórol 8 drb-bal; G ö d r i Sándor nagyszebeni táblabíró az emigráció idejéből egy tajtékipával, melyet H o r v á t h Mihály későbbi főispán gróf Teleki Sándor alezredesnek, ő S z e n t k i r á l y i Gyula kókai nagybirtokosnak, az ő fia, S z e n t k i r á l y i Géza mérnök pedig az ajándékozónak adott; N é m e t Károly dálnoki birtokos pedig szintén az emigráció idejéből 8 drb-bal gyarapította.

Az özvegy C s u t a k Jánosné által ajándékozott 4 drb teknősbéka páncéljából készített hajfonattartó fésűt, 1 drb pénztárcát, 1 drb szalmaberakással díszített gyufatartót és egy drb hárász tárcakendőt és 1 drb hárász nyakvédőkendőt az ajándékozó néhai édesatyja, S z i l á g y i Sámuel 1848—49-iki honvéd alezredes jó z s e f s t a d t i fogságában sajátkezűleg készítette.

A N é m e t Károly által ajándékozott 2 drb fapohár, karperec, zsebóra, rámásfűrész, porcellán tányérka és olajfestmény az ő néhai apjának, N é m e t András 1848—49-iki honvéd századosnak hagyatékából származik s o l m ü t z f o g s á g á n a k emlékét hirdeti.

Itt emlékezünk meg augusztus 3-tól augusztus 6-ig tartó g y e r g y ó d i t r ó i k i s z á l l á s u n k r ó l, melyet az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségárának osztályarcheológusával, dr. K o v á c s István egyetemi magántanárral együtt tettünk.

A nyár folyamán tudniillik azt a feltűnést keltő hírt közölték a fővárosi és székelyföldi lapok s ezek közt a Székely Nép is július 23-iki számában, hogy a G y e r g y ó d i t r ó község határában fekvő T á s z o k - t e t ő n stb. oly emlékköveket fedeztek fel, melyeken „ősi hun-székely betűkkel egész könyvtára való felírás foglaltatik.“

Kiszállásunk alatt előbb a K ö v e s p a t a k nevű erdőben, majd a Tölgyes felé vezető országút mellett fekvő B a r l a n g nevű erdőrészen jártunk, de fáradságos utunk negatívus eredménnyel végződött, mert a vezetőink által mutatott hatalmas köveken mi hún-székely betűk helyett csak szeszélyesen ezerfelé ágazó köereket láttunk, a Barlangban mutatott kötömb sima lapjának megmosása után pedig ismét nyilvánvalóan kitűnt, hogy az állítólagos hún-székely rovásírást betűk közönséges mai nagybetűk, melyeket az 1880-as években talán

az országutat készítő munkások, vagy talán a ditrói pásztorfiuk véstek fel rendszertelenül, úgy, hogy azokból a rendelkezésünkre álló rövid idő alatt mindössze egy „Török“ családnevet tudtunk megállapítani.

Mi ennek a ténynek megállapítása után a további kutatásban nem kívántunk részt venni, annyival inkább, mert tovább is ott maradt dr. Kovács István, hogy bejárja a többi megjelölt helyet is, mert a ditróiakkal korábban folytatott levelezése, a helyszínen szerzett s részben már az irodalomban is értékesített eredmények után mégis remélhető volt, hogy ha hun-székely rovasírást talán nem is, de legalább ditróiak által használt tulajdonjegyeket vagy más vésett jegyeket mindenestre találhat.

A Tászkotetön valóban talált ily vésett köveket s kutatásainak eredménye bizonynai gazdagodása lesz a tudománynak s gyarapodása Székelyföldünk multjáról való ismereteinknek.

A régiségtárt a fentiekén kívül még ajándékkal a következők gyarapították: **A n t a l f i** Lajosné Sepsiszentgyörgy (1 drb), **B a k c s i** Ferenc Egerpatak (1 drb), **B a k** Mózes Dálnok (2 drb), **B a r t h a** László Dálnok (1 drb), **B e n c s i k** János Sepsiszentgyörgy (1 drb), **B i r ó** Mózes Zetelaka (1 drb), **G e r g e l y** István Barót (1 drb), **G y e n g e** Áron Bölön (2 drb), **H a n k o v s z k y** János Sepsiszentgyörgy (1 drb), **H a d n a g y** Gyula Dálnok (1 drb), **H o s s z u** Zoltán Kálnok (9 drb), **I m r e h** Benedek Komolló (1 drb), **I m r e h** Veronika Angyalos (2 drb), **K l e i n** Jenő Kézdivásárhely (1 drb), **K o v á c s** Gábor Sepsiszentgyörgy (1 drb), **N e m e s** Dezső Réty (1 drb), **S i m o n** Ferenc Hosszufalu (2 drb), **S p r i n g e r** Ignác Nagyborosnyó (3 drb), **S z a b ó** György Zetelaka (8 drb), **S z e n t i v á n y i** Zsigmond Sepsiszentgyörgy (6 drb), **S z ő t s** Albert Zágon (1 drb), **Z a t h u r e c z k y** Gyula Barót (1 drb).

Éremtárunk az 1913-ik évben szintén gazdag gyarapodást nyert. A méltóságos Főfelügyelőség február hó 4-én 506—1913. számú leiratával dr. **P ó s t a** Béla országos felügyelő előterjesztése alapján éremtárunk kiegészítésére az 1913-ik és 1914-ik évre évi 1000—1000 K összeget adományozott.

Az 1913-ik évre április 28-án kézhez kapott 1000 K összeget október 9-én dr. **P ó s t a** Béla országos felügyelőnek azzal a kéréssel küldöttük meg, hogy az összeg felhasználása tekintetében a szükséges intézkedéseket megtenni sziveskedjék s most örömmel jelentjük, hogy nevezett felügyelő utasítására dr. **K o v á c s** István osztályarchaeologus, ki éremgyűjteményünk rendezési munkáját végzi s így e kiegészítő munka elvégzésére első sorban hivatott, az 1000 K összegből 954.34 K-t úgy használt fel éremvásárra, hogy „az ujonnan beszerzett érmek az ó-görög érmelés fejlődésének és hanyatlásának minden fázisát képviselik.“ E vásárolt érmek darabszáma 84. Nevezett osztályarchaeologus elszámolása rendjén jelezte egyuttal, hogy a maradékképpen jelentkező 45.60 K-t az 1914-ik évre előirányzott 1000 K felhasználása rendjén fogja a kinálkozó első kedvező alkalommal rendeltetésének megfelelően felhasználni.

A Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége 1 drb Erkel-éremmel és az egykori gróf Aspremont-féle zborói uradalomban használt 14 drb üvegből készült napszámbárcá-

val, mint állami letéttel gazdagította gyűjteményünket, melyet kisebb értékű adományokkal még a következők gazdagítottak: Bene József Taktaharkány (5 drb), Biró Gergely Sepsiszentgyörgy (1 drb), Biró Mózes Zetelaka (6 drb), Bodó Zsigmond Sepsiszentgyörgy (1 drb), özvegy Csutak Jánosné Kommandó-fürésztelep (11 drb), Fekécs Mihály Sepsiszentgyörgy (3 drb), Gödri Sándor Nagyszeben (20 drb), Hencze Béla Léczfalva (1 drb), Kiss Endre Komolló (1 drb), Kiss Miklós Sepsiszentgyörgy (2 drb), Kováts Gábor Sepsiszentgyörgy (3 drb), Köntzei Antónia Kézdiszentlélek (2 drb), Máthé Ferenc Szemerja (6 drb), Monosi János Brassó (1 drb), Nagy János miniszteri számtiszt Budapest (1 drb), Nemes Dezső Réty (6 drb), Szabó Sándor Kézdiszentlélek (146 drb), Szász István Sepsiszentgyörgy (1 drb), Szigyártó Imre Kovászna (5 drb), Szóts Albert Zágon (312 drb), Ütő Lajosné Árkos (52 drb).

A régiségtár és éremtár összes gyarapodása az 1913. évben: 1. Ásatás- vagy vétel útján 1480 drb. 2. Állami letét 15 drb. 3. Ajándék 805 drb, összesen 2300 drb. Ebből a) őskori régiség 1456 drb, b) római régiség 17 drb, c) közép- és újabbkori régiség 84 drb, d) kegyeleti tárgy 48 drb, e) érem és pénzjegy 675 drb, f) egyéb tárgy 20 drb.

III. Néprajzi gyűjteményünk idei gyarapodásának legértékesebb részét a Székelyföld különböző községeiben végzett gyűjtések és néprajzi felvételek útján szereztük. Dr. László Ferenc muzeumőr gyűjtéseket és felvételeket végzett a csikmegyei Gyergyóditró és az udvarhelymegyei Zetelaka, továbbá Ujszékely, Alsóboldogasszonyfalva, Fiátfalva, Székelykeresztur, Bethlenfalva, Máréfalva, Homoródkemenyfalva községekben, valamint a háromszékmegyei Kézdiszentlélek, Barót, Sepsiszentkirály, Dálnok és Zalán község területén. A gyűjtéseken kívül ajándék vagy vásár útján gyarapodott még gyűjteményünk Sepsiszentgyörgy, Hosszúfalva, Réty, Kovászna, Kézdivásárhely, Nagyborosnyó, Barót, Bikfalva, Dálnok, Zalán, Kézdiszentlélek, Zetelaka, Homoródalmás és Homoródszentmárton községek területéről.

A néprajzi gyűjtések és felvételek alkalmával egyfelől székelyföldi általános néprajzi gyűjteményünk hiányzó tárgycsoportjainak beszerzésére, másfelől a muzeumunkban beállítandó székely szobák házberendezési anyagának összegyűjtésére voltunk tekintettel.

Gyergyóditrói gyűjtésünk alkalmával szerzett 146 drb népeleti tárgy közül fel- említjük az ottani agyagművességet jellemző bokajkancsókat és csempéket, a pásztorkodás, továbbá a szövés-fonás körébe tartozó különböző tárgyakat. Szervesen egészítik ki e nemű gyűjteményeinket a beszerzett varrottasok és festékes szőnyegek is. A régi népviselet leg- jellemzőbb darabjait már itt is alig lehet meg- találni. Egy kék-galléru, fekete szokmány és egy fekete báránybőr szegéllyel diszitett, öves kozsók gyűjtésünk legtöbbet érő darabjai. A mindennapi használati tárgyak közül egy ne- hánynak értékét kiválóan növelik az ugyneve-

L. T. 1913

146

146 - helyi néprajzi felvétel

zett fajegyekkel teljesen egyező, a tárgyakra rávésett tulajdonjegyek.

fajegyek tulajdony

Zetelaki anyagunkból a rovásos diszítésű fészitőfákon, guzsalyokon, sulykokon, bokajkancsókon, korsókon, tányérokon és egy teljes felszerelésű sóórlón kívül legfőképpen a népviseleti tárgyakat és a festett butorokat kell kiemelnünk. A népviseleti tárgyak közt vannak főkötők, karincák, keszkenők, ujjasok és egy szürke zeke. A teljesen jó fentartású, festett butorok közül az egyik pohárszék és a hozzávaló fali-téka 1833-ból, a másik 1850-ből való. Beszerztük az ezekhez a butorokhoz való festett fogasokat és tulipános ládákat is. A Zetelakán gyűjtött tárgyak száma 201 db.

Orbán
Zetelaki
201

Gyergyóditrói gyűjtésünk alkalmával szives támogatásáért P e t r e s Sándor elemi iskolai tanítónak, udvarhelymegyei gyűjtéseink és felvételeink eredményének biztosítása érdekében tett értékes közreműködéséért pedig dr. S z o l g a Ferenc székelykereszturi, H a á z Rezső és dr. H o f f e r András főgimnáziumi tanároknak, továbbá B i r ó Mózes zetelaki birtokosnak tartozunk köszönettel.

Muzeumunk megbizásából R o e d i g e r Lajos nyugalmazott főgimnáziumi tanár tovább folytatta régebben megkezdett, kászonvidéki néprajzi gyűjtéseit és felvételeit. Ezeknek költségeit, valamint a zetelaki gyűjtések alkalmával felmerült kiadások egyrészét is, fedezet hiánya miatt az 1914. év számadásainak terhére fogjuk elszámolni.

Székely temetőink pusztulóban levő kopjafáinak megmentése érdekében szóbeli és írásbeli kéréssel fordultunk több református egyházköztség vezetőségéhez, hogy a romlásnak indult, kidőlt vagy kidőlőben levő, de faragásában még eléggé ép kopjafákat, melyekre az elhunyt hátramaradottai igényt nem tartanak, muzeumunknak átengedjék. Megindított munkánk eredménye a z a l á n i református egyházköztség által a presbiterium határozata alapján muzeumunkban elhelyezett 6 db kidőlt kopjafa, melyeket a székely ember kezemunkáját dicsérő egyéb faragott faemlékeink között a muzeum előtti zárt udvar-tér fedett területén fogunk elhelyezni. Fából faragott emlékeinket gyarapítja a S z é k e l y k e r e s z t u r o n beszerzett s irodalmilag is feldolgozott egyik domborműves diszítésű galambugos kapu néhány jellemző darabja is. Reményünk van, hogy ennek a kapunak még hiányzó 3 oszlopát is meg tudjuk szerezni.

C s á n g ó néprajzi anyagunkat egészíti ki S i m o n Ferenc tanár ajándékából a borica táncnál Hosszufaluban használt fából faragott, festett álarc és egy festett lapocka. Idei gyarapításunk többi része a maga egészében a Székelyföld területéről való.

Gyakorlati rendeltetésén kívül székely néprajzi gyűjteményünk szerves kiegészítőjéül kell tekintenünk azt a két régi g a l a m b u g o s s z é k e l y k a p u t is, melyeket muzeumunk építő bizottsága a muzeumtelek utcai vonalának két végére az 1913. év őszén állíttatott fel s melyek nem csupán néprajzi, hanem építészeti szempontból is figyelemre méltók. Az egyik kapu a háromszéki, a másik az udvarhelyszéki galambugos kapuk tipikus alakja. A Szemerja felőli oldalon áll az évszámmal ellátott, máig fennmaradt, galambugos székely kapuk legrégebbike. V e r e s Péter és felesége K o v á c s Ilona építtette Dálnokban 1733-ban.

kapu

1733

Az irodalomból is jól ismert kapu, domborműves, faragott díszítésén kívül, méreteinek tökéletes arányaival, a szerkezeti és díszítő elemek teljes összhangjával tűnik ki társai közül. A piac felőli oldalon elhelyezett galambbugos kaput Z e t e l a k á r ó l vásároltuk. Abból a több száz darab domborműves és festett díszítésű galambbugos kapuk közül való, a melyeket Zetelaka községben és környékén csaknem minden második székely ember háza előtt ma is megtalálunk. Építtette Miklós Gergely és felesége S e b e s t y é n Zsuzsa 1875-ben.

Néprajzi anyagunk megértését a fényképfelvételeken kívül kiállításra alkalmas festményekkel és rajzokkal is igyekeztünk előmozdítani. Ezt a célt szolgálja a V a r g a Nándor rajztanárjelölt által eredeti felvételeink és az irodalomban közölt adatok felhasználásával, muzeumunk részére, épületekről és alkotórészéről, házberendezésekről, kerítésekről, kapukról, kópjafákról és más faragott emlékekről, továbbá a népviselet köréből az év folyamán készített 57 drb akvarell és tusrajz, melyek közül eredeti felvételek alapján készült S e p s i s z e n t g y ö r g y r ő l 1, K é z d i m a r t o n f a l v á r ó l 2 akvarell, S e p s i s z e n t k i r á l y b ó l 6 akvarell és 8 tusrajz; G y e r g y ó d i t r ó b ó l 2 akvarell és 4 tusrajz; H o m o r ó d a l m á s r ó l 7 akvarell és 1 ceruzarajz. Ide sorolandó a k é z d i m a r t o n f a l v i református templom festett deszkamennyezetének 64 négyzetéről szintén Varga Nándor által lemásolt akvarell is.

A néprajzi gyűjteményünket az említettek kivül ajándékaikkal gyarapították: B i t a i Gyula Sepsiszentgyörgy (1 drb), B i r ó G e r g e l y Sepsiszentgyörgy (1 drb), F e k é c s M i h á l y Lisznyó (1 drb), G e r g e l y István Barót (1 drb), J a k a b Álmos Sepsiszentgyörgy (1 drb), K e l e m e n Lajos vármegyei főügyész Sepsiszentgyörgy (1 drb), K i s s Dénes Sepsiszentkirály (1 drb), K o v á c s János Dálnok (1 drb), K ö n t z e i Benedek Sepsiszentgyörgy (1 drb), N e m e s Dezső Réty (1 drb), N é m e t h Károly Dálnok (4 drb), R o e d i g e r Lajos Kovászna (1 drb), S i m o n f f i Samuné Barót (3 drb), dr. S o l y m o s y István Barót (2 drb), S p r i n g e r Ignác Nagyborosnyó (1 drb), S z a b ó György Zetelaka (12 drb), S z o t y o r i Lajos református lelkész Alsórákos (1 drb), Ü t ő Lajosné Árkos (1 drb), V a s k a Sámuel Sepsiszentkirály (1 drb), Z a t h u r e c z k y Gyula Barót (1 drb), Z s i g m o n d Dénes Bikfalva (2 drb).

A néprajzi gyűjtemény összes gyarapodása 476 drb, ebből vásár 411 drb, ajándék 65 drb.

IV. Képzőművészeti gyűjteményünk nem gyarapodott, de reményünk van annak jövő évi gazdag gyarapodására, mert a Méltóságos Főfelügyelőség pártoló felterjesztésével október 6-án kérést intéztünk a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz, hogy e gyűjteményünket, mely többi gyűjteményünkénél aránytalanul szegényebb s melynek gyarapításához idáig megfelelő kiállítási helyiség hiányában a magyar királyi államkormány mindössze egyetlen Barabás Miklós-féle festmény letéteményezése által járult, — az Országos Szépművészeti Múzeum feles anyagából elsősorban székely művészekről származó, vagy székely tárgyú s a Székelyföldről alkotott festményeknek, szobroknak, metszeteknek rajzoknak állami letétként való adomá-

Ajánlatok

65

nyozásával kiegészíteni sziveskedjék, mert egyrészt ily műalkotások elhelyezésére most már megfelelő helyiséggel rendelkezünk, másrészt a muzeumunkra váró több irányu kulturális munkát képzőművészeti gyűjteményünk útján is szolgálni óhajtjuk annyival inkább, mert városunk és muzeumunk geográfiai fekvése következtében helyi és vidéki társadalmunk épen ily irányu nevelését különösen indokoltnak és szükségesnek látjuk.

V. Természetrajzi gyűjtemény. Székelyföldi kitömött állatgyűjteményünk részére **S t i b i** József útján **B i k f a l v a** község erdejében elejtett 1 drb hiuzt és 1 drb vaddisznó-kocát; **M a k s á r ó l** 1 drb nagy kárókatnát szereztünk be. Madárgyűjteményünket **O l á h** Ferenc 1 drb fülesbagollyal, **V a j n a** Dezső tanuló és **B a l á s y** Gyula igazgató-tanító egy-egy vörös gémmel gyarapította. Ez utóbbi az október 8-án este **S e p s i s z e n t g y ö r g y** városán átvonult több száz darab egyik fiatal példánya.

Dr. **L á s z l ó** Ferenc muzeumőr közet- és ásványgyűjteményünk gyarapítására az idén is a Székelyföld több pontján végzett gyűjtéseket. **G y e r g y ó d i t r ó** vidékéről a Tászk-patak menti feltárásból egy nagyobb méretű ditroituskóval, a község területének egyéb lelőhelyeiről szienitből, gránitos és trachitos szövetű más kőzetekből kiállításra alkalmas kockákkal; **A l s ó r á k o s** vidékének jellemző kőzeteiből a muzeum előudvarán elhelyezendő két bazaltoszloppal (egyik 5·3 m. hosszú); bazaltkorongokkal, továbbá kristályos mészkő, serpentin és dacittufa tömbökkel gyarapodott gyűjteményünk. **A r a p a t a k i** Vizes-Retkes patakban és **a z e r ő s d i** Tyiszk-árkában kagyló- és csigakövéteket, konglomeratumokat és homokköveket; **B a r ó t o n** vasércet; **K é z d i s z e n t l é l e k e n** homokkő változatokat és andezitlapilli darabokat; **D á l n o k** község határában homokkő változatokat és fakövéteket; **S e p s i s z e n t g y ö r g y ö n** a Pap Lehel-féle homokbánya területéről különböző andezit-féleéseket gyűjtöttünk össze.

B á n y a i János abrudbányai polgári iskolai tanár Székelyföldön gyűjtött kőzeteiből **B ü k s z á d**, a **T o r j a i B ü d ö s b a r l a n g** és környéke, **K é z d i s z e n t l é l e k**, **K é z d i s z e n t k e r e s z t**, **S ó s m e z ő**, **K o v á s z n a**, **S e p s i s z e n t g y ö r g y**, **A r a p a t a k** és **K ö p e c z** területéről ajándékképpen 40 drb szép példányt volt szives átengedni.

Ösemlős-csontgyűjteményünk **P a p** Lehel ajándékából homokbányájából 7 darabbal, **B e n c z é d i** Gergely ajándékából **A r a p a t a k** ról 2 drb-bal, vásár útján **K i l y é n b ő l** 1 drb-bal, **S i m o n f f y** Samuné ajándékából legnagyobb részt **E r d ő v i d é k** területéről összesen 8 drb-bal gyarapodott. A Simonffy-féle gyűjtemény legértékesebb darabja egy óriás szarvastól származó, jófentartású szarvasagancs, melynek lelőhelye **C s i k d á n f a l v a**.

Az említetteken kívül természetrajzi gyűjteményünket ajándékaikkal gyarapították még: **B a r t h a** László Dálnok (1 drb), **F o r r ó** Károly Dálnok (3 drb), **G a z d a** Gábor Magyarbodza, **S z e n t i v á n y i** Béla útján (2 drb), **G e r n á l d** Antal Sepsiszentgyörgy (1 drb), **H a l m á g y i** Gábor Brassó (3 drb), **J a k ó b i** Károly Sepsiszentgyörgy (1 drb), **N é m e t** József Szemerja (1 drb), **Ó r a v e c z** József Sepsiszentgyörgy (1 drb), **P o t s a** János Sepsiszentgyörgy (2 drb).

Gyergyóditrói és alsórákosi gyűjtéseink alkalmával Mezei Tamás birtokos és Sebesi Mór bányafelügyelő több irányu támogatással voltak segítségünkre.

A természetrajzi gyűjtemény 1913. évi gyarapodása: állat és állattani készítmény 16 drb, növény 1 drb, ásvány, kőzet és kövület 216 drb, egyéb tárgy 28 drb. Összesen 261 drb. Ebből vásár vagy gyűjtés 127 drb, ajándék 134 drb.

A muzeumőrök működése. A muzeumőrök végezték az összes adminisztratívus teendők ellátását, az építéssel kapcsolatos ügykezelést, vezették a házilag végzett építési munkákat, előkészítették és feldolgozták az igazgató-választmány és az építőbizottság elé tartozó ügyeket; az ő kötelességük volt a gyűjtemények gyarapítása, gondozása, leltározása, valamint az egész muzeumi anyagnak az év folyamán megejtett átköltöztetése és a végleges berendezési munkák megkezdése.

Muzeumunknak mindinkább szaporodó ügyforgalmáról tanuskodik az a körülmény is, hogy míg az 1912-ik évben az iktatókönyvbe bevezetett és elintézett ügyek száma 742 volt, (1911-ben 394 és 1910-ben 139 drb), addig ez a szám az 1913. évben 1366-ra emelkedett, bárha az építési ügyek száma fokozatosan csökkent. Postakönyv utján kézbesített az 1913. évben 525 egyszerű, 36 ajánlott levél és 22 postai csomag. Ezekenkivül a muzeumőrök vezették a pénztári nyilvántartásokat s végezték a pénztári ügykezelést is.

Összeállítottuk a muzeum 1913. évi állapotáról szóló jelentésünket, az államsegélyek felhasználásáról szóló elszámolásokat, a szükséges statisztikai és leltári kimutatásokat. A Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége 342—1913. számú leiratában a muzeum 1912. évi működéséről és állapotáról szóló kimerítő jelentést jóváhagyólag tudomásul vette.

Az 1913. évben közzétettük az 1912. évi muzeumi jelentést s a közönség érdeklődésének ébrentartása céljából a muzeum jóakaróinak, pártfogóinak és a társmuzeumoknak 300 példányban szétküldöttük.

Ebben az évben is az építéssel kapcsolatban muzeumőrök teendője volt a még folyamatban levő építési munkák adminisztrációjának lebonyolítása; az építőbizottsági gyűlések előkészítése és ügyeinek ellátása; tárgyalások és levelezések az építés-vezetőséggel és a vállalkozókkal; az építési munkák ellenőrzésében, a felülvizsgálatok és utófelülvizsgálatok előkészítésében való állandó segédkezés és a felülvizsgálatokon való részvétel; a pénzültványozások és leszámolások ellátása; építési összegek megnyerése céljából a Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségéhez, a válás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz és egyesekhez intézett kérések megszerkesztése s végül a házilag végzett munkák vezetése körül a munkábaadás, állandó ellenőrzés, felmérések, keresetek átvizsgálása, leszámolások, napszámjegyzékek összeállítása s a munkásbefegségélyző ügyeinek intézése.

Felhasználtunk minden kínálkozó alkalmat a gyűjtemények gyarapítása érdekében. Ilyen célból ásatások, kutatások, gyűjtések, vásárlások előkészítése, gyűjtemények átvétele és más muzeumi ügyekben ismételtén tettünk hivatalos kiszállásokat.

Konzerválás

Az év folyamán a beérkezett tárgyakat a szükséges konzerválások elvégzése után beérkezésük sorrendjében a Beérkezési naplóból, majd pedig szakok szerint Leltárba vezettük és ennek megfelelően leltári számmal jelöltük meg. A Beérkezési napló 1913. évi folyószáma: 1—1366. A régiségtári anyagot I. 4675—5444-ig, összesen 769 folyószám alatt; a néprajzit II. 2196—2645-ig, összesen 449; a természetrajzit: III. 778—934-ig, összesen 156 folyószám alatt; a könyvtári anyagot IV. 4171—4724-ig, összesen 553 folyószám alatt vezettük be az egyes szakok leltárába. Ez a kimutatás is bizonyítja, hogy gyűjteményeink folyó évi gyarapodása méreteiben az összes eddigi évenkénti gyarapodásokat messze túlszárnyalja s valóra váltja azon reményiségünket, melynek segélykéréseinkben ismételtelen kifejezést adtunk, hogy új muzeumunk felépítése és megnyitása közönségünk érdeklődését és támogatását gazdagon gyümölcsözővé fogja tenni.

A muzeum rendezési munkáinak előrehaladásáról a következőket jelentjük:

Könyvtárunkban az egész éven át folyamatban levő nagyobb mérvű könyvkötési munkát gazdaságos és célszerű végrehajtása céljából főleg az újabb s az olvasó közönség nagyobb használatára számító, de eddig raktárszerűen kezelt s így szétszórt anyagot válogattuk össze s egyuttal hozzáfektünk egy külön régi magyar könyvtári csoport összeállításához, mely egyik nevezetessége lesz muzeumunknak, továbbá kézirataink, valamint az utolsó szabadságharcunk idejéből származó könyvtári és levéltári emlékek külön csoportosításához, míg levéltárunkban főleg az újabb szerzemények feldolgozása adott sok munkát.

Az új épületbe való átköltöztetés végrehajtása után az esztendő második felében régiségtári, néprajzi és természetrajzi anyagunkat gyűjteménycsoportok és szakcsoportok, esetleg leltárhelyek szerint összeválogatva, a részükre kijelölt kiállítási termekben régi szekrényeinkben, erre a célra készült ideiglenes állványokon és asztalokon helyeztük el. A legszükségesebb tisztogatások végrehajtása után a konzerválási munkát az őskori és néprajzi gyűjteményünknek agyagipari tárgyaival kezdtük meg. Ezt a munkát a berlini néprajzi muzeumban használt és minden tekintetben jól bevált eljárás szerint végeztük, s megnyugvással jelenthetjük, hogy őskori gyűjteményünk legnagyobb tömegét kitevő keramikus anyagunk csaknem egészében a kiállítási és raktári szekrényekben való elhelyezésre készen van. Ugyanezt mondhatjuk az agyagművesség néprajzi csoportjáról is. Előkészítettük a többi gyűjteménycsoportok konzerválási munkáját is, hogy ez a munka is mielőbb befejezhető legyen.

A szaporodási jegyzékekből és leltárakból kimásolt cédulákat, a hol szükséges volt, a megfelelő egyeztetési eljárás után, a tárgyak mellé helyeztük. A szükséges kiigazítások megtörténtevel ezekből a cédulákból fogjuk a gyűjtemények cédulakatalogusát összeállítani. Munkában van az esetleg hiányzó leltári számoknak a tárgyakra való rávezetése. Néprajzi és régiségtári gyűjteményanyagunk megértését mozdítják elé a kiállítási célokra a múlt évben készített különböző rajzaink és festményeink, melyeket gyűjteményeink gyarapodásánál már felemlítettünk. A berendezési munkálatokban Tégla Erzsébet napidíjas kisegítő segéd munkáson és a

1913

muzeum

muzeumi szolgán kívül a szünidők alkalmával Horváth István és Varga Nándor tanárjelöltek, Nagy Elek joghallgató, Barabás Lajos és Hamar Samu VIII. g. o. tanulók voltak segítségünkre.

Éremgyűjteményünk rendezési munkája az 1913-ik év folyamán hatalmas lépéssel haladt előre.

Dr. Kovács István osztályarchaeologus augusztus 12-től szeptember 17-ig, tehát öt héten át folytatta a múlt évben megkezdett munkáját s bár a rendelkezésére álló idő alatt a legnagyobb megerőltetéssel, napi 7—10 órán át dolgozott s időnként tőlünk is kapott segítséget, rendezési munkáját még sem fejezhetette be teljesen úgy, hogy az egész éremgyűjtemény rendezési munkájának teljes befejezéséről csak az 1914-ik évben tehetünk jelentést.

Rendezési munkálatát egyébiránt — miként a megelőző évben — most is cédulakatalogusrendszerrel végezte, azaz a gyűjteménybe besorozott minden érem ez alkalommal is egy cédulát s egy kísérő karton-lapot kapott, mely az előbbivel azonos folyószámmal láttatott el.

4550 drb közép- és ujkori érem várt az idén feldolgozásra s míg a múlt évben 700, az idén 1338 drb cédula készült, az összes cédulák száma tehát 2038 drb, vagyis 2038 drb érem van jelenleg a gyűjtemény állandó jellegű anyagába besorozva.

Ezekhez járul még 1—325. tételszám alatt 1098 drb duplum, a miről szintén átnézetes lajstrom készült.

Itt említjük meg, hogy dr. László Ferenc muzeumőr a Székely Mikó-Kollégium előjáróságának és a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányának anyagi támogatásával, a Kollegium főhatósága által engedélyezett szabadságidő igénybevételével, 1913. március 15-től április 30-ig külföldi tanulmányutast tett, melynek egyik célja a meglátogatott városok muzeumaiban legfőképpen a természetrajzi, régiségtári és néprajzi gyűjtemények anyagának és berendezésének közelebbi megismerése volt. Ezen tanulmányutja alatt hosszabb-rövidebb ideig Wien, Salzburg, München, Nürnberg, Berlin, Hamburg és Dresden városokban tartózkodott. A háromszékmegyei praemykenaei jellegű kultúrával rokonságban levő külföldi emlékek megismerése céljából berlini tartózkodása alatt a romániai Cucuténiben végzett ásatások anyagát, hazafelé jövet pedig a morvaországi Mährisch-Budwitzban a Palliárdi-féle gyűjteményt tanulmányozta. A berlini Museum für Völkerkunde laboratóriumában alkalma nyílt dr. H. Schmidt igazgatóőr és E. Krause konzervátor vezetése mellett az ott gyakorlatban levő különböző konzerválási eljárások megismerésére is.

Gyűjteményeink használati statisztikáját jelentésünkhöz mellékeljük s kiegészítésére mindössze annyit jegyzünk meg, hogy a letűnt évben is csak könyvtárunk használatát tudtuk a városi és vidéki nagyközönség számára állandóan biztosítani, mert gyűjteményeink a folyamatban levő rendezési munkák miatt raktárszerűen voltak elhelyezve, de szakembereknek úgy helyi, mint külső használatra szabályszerű kikölcsönzés útján többi gyűjteményünk anyagát is készséggel bocsátottuk rendelkezésre.

E szakemberek közül például könyvtárunkban és levéltárunkban dolgoztak március 27-én

dr. Sztripszky Híador, a Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának tisztviseleje; június hó végén és július hó elején huzamosabban Acsay József tanárjelölt, kinek levéltárunkból a gróf Apor István életére vonatkozó okleveles anyagot a kolozsvári egyetemi könyvtárban való használatra is elküldöttük; július 9-én dr. Wildner Ödön székesfővárosi tanácsnok; augusztus 24-én Bodrogi János, a Bethlen-Kollegium tanára; december hó folyamán Horváth Ida tanárjelölt és Simon Ferenc tanár több ízben; régiségtárunkban és iparművészeti gyűjteményünkben augusztus 31-én és szeptember 1-én dr. Márton Lajos, a Nemzeti Múzeum régiségtári osztályának h. igazgatója; december 2-án dr. Walter Bremer archaeologus a Rajna melletti Mainz-ból; szeptember 16-án Csányi Károly, az Iparművészeti Múzeum igazgatóöre; éremtárunkban november 23-án dr. Harsányi Pál, a Nemzeti Múzeum régiségtári osztályának segédöre; néprajzi gyűjteményünkben augusztus 16-tól néhány napon át Szekeres Béla és Bokros Ferenc grafikusok, augusztus 26-án dr. Herrmann Antal tanár stb.; ásványtárunkban augusztus 18-án Banyai János abrudbányai tanár, geologus stb. míg pl. Miss Lovina Smith New-Jorkból és számos más író és érdeklődő szakember múzeumunk minden gyűjteményét megtekintette.

Általában szakembereknek és tudományos intézeteknek mindig készséggel állottunk rendelkezésre s nyújtottunk gyűjteményeink anyagáról vagy annak alapján felvilágosítást. Pl. fényképfelvételeket és levéltári adatokat küldöttünk dr. Márki Sándor kolozsvári egyetemi tanárnak Dósa Györgyről írt nagy monográfiájához stb.

Közönségünknek a múzeum iránti meleg és folyton fokozódó érdeklődéséről az ajándék útján beérkezett gyarapodások nyújtanak felvilágosítást.

A múzeum vagyoni állapotáról a Sipos Samu múzeumi pénztáros által vezetett pénztári napló alapján készített 1913. évi zárószámadás és vagyonmérleg szerint a következő adatok nyújtanak felvilágosítást: A) A közpénztárnál: bevétel 42709.52 K., kiadás 22918.67 K., pénztári maradvány 19790.85 K. Az itt kimutatott közpénztári tételek az államsegélyek és a múzeum saját jövedelmei tekintetében így oszlanak meg: I. Gyarapítási és fenntartási rendes és rendkívüli államsegélyek: bevétel 6950 K., kiadás 6666.82 K., pénztári maradvány 283.18 K. II. Berendezési államsegély: bevétel 25,000 K., kiadás 7778.14 K., pénztári maradvány 17,221.86 K. III. A múzeum saját jövedelmeiből: az átfutó tételekkel együtt, bevétel 10,759.52 K., kiadás 8473.71 K., a maradványból a 3200 K. alapítványi tőke leszámításával pénztári hiány 914.19 K. B) Az építési pénztárnál bevétel 260,751.28 K., kiadás 276.377.75 K., pénztári hiány 15,626.47 K.

A múzeum vagyoni állása az 1913. év december 31-én: 1. Alapítványi törzsvagyon: 3200 K. 2. Gyarapítási államsegély maradvány: 283.18 K. 3. Berendezési államsegélymaradvány: 17,221.86 K. 4. Az új múzeumépületre és múzeumőri lakásokra eddig kiadott (238,943.72 + 37,434.03) 276,377.75 K. építési összeg. 5. múzeumtelek értéke 60,000 K. Az 1—5 tétel alatt kimutatott követelések összege 357,082.79 K.,

melyből a kimutatott 914·19 K. közpénztári és 15,626·47 K. építési pénztári hiányt (együtt: 16,540·66 K.), valamint a muzeumot terhelő 35,000 K. építési kölcsönt leszámítva a muzeum tiszta vagyona 1913. december 31-én (a gyűjtemények és felszerelések értékét számításba nem véve) 305,542·13 K, gyarapodás a múlt évi állapottal szemben (305,542·13 — 284,796·84=) 20,745·29 K.

*

Végül kedves kötelességünknek teszünk eleget, midőn mindenekfelett a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi Miniszteriumnak és a Muzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének mindennemű ügyeinkben állandóan tanusított, nagyértékű erkölcsi és anyagi támogatásáért, továbbá fentartó hatóságainknak, a tulajdonos vármegyék és Sepsiszentgyörgy város vezetőinek, pártfogóinknak, támogatóinknak, valamint mindazoknak, kik egy vagy más ajándékukkal és letétjükkel muzeumunk gyűjteményeit gyarapították, Igazgató-választmányunk nevében ezen a helyen is hálás köszönetünket nyilvánítjuk.

Kelt Sepsiszentgyörgyön, 1913. február 9-én.

A Székely Nemzeti Muzeum igazgató-választmányának megbízásából:

Csutak Vilmos **dr. László Ferenc**
főgimn. tanár, muzeumőr. főgimn. tanár, mnzeumőr.